

Mircea Petrescu-Dîmbovița, „*Der Arm- und Beinschmuck in Rumänien*”, *Prähistorische Bronzefunde*, Abteilung X, Band 4, s. 212, tab. 180; Franz Steiner Verlag, Stuttgart 1998

Kolejny tom serii *Prähistorische Bronzefunde* poszerza grupę opracowań poświęconych ozdobom rąk i nóg. W serii PBF dotychczas ukazały się między innymi opracowania typologiczne ozdób z terenów Hesji¹, Polski², i Szwajcarii³⁻⁴. Praca M. Petrescu-Dîmbovița jest prezentacją dużej grupy ozdób pochodzących ze stanowisk datowanych na neolit, epokę brązu i okres halsztacki z terenu Rumunii.

Konstrukcja pracy jest typowa dla serii PBF. Pracę otwiera szerokie wprowadzenie, następnie

zamieszczony został szczegółowy katalog zabytków, a w części końcowej wykaz cytowanej literatury oraz tablice z rycinami wszystkich uwzględnionych w pracy zabytków. Numery katalogowe ozdób odpowiadają numeracji kolejnych rycin na tablicach i na mapie zamieszczonej na końcu pracy.

We wstępie, autor przedstawił szczegółowe omówienie historii badań nad problematyką ozdób rąk i nóg. Jak wynika z jego spostrzeżeń, ta grupa zabytków niestety nie cieszyła się zbyt dużą popularnością w zakresie opracowań. Większość cytowanych przez niego publikacji zawiera jedynie krótkie i niezbyt wyczerpujące wzmianki o ozdobach. Pozostałe prace, w których autorzy poświęcili więcej uwagi problematyce klasyfikacji, chronologii i zasięgu występowania ozdób rąk i nóg, wymagają obecnie poszerzenia i uzupełnienia, z czego wynika założenie omawianego opracowania.

¹ I. Richter, *Der Arm- und Beinschmuck der Bronze- und Urnenfelderzeit in Hessen und Rheinhessen*, PBF X/1, 1970.

² W. Blajer, *Die Arm- und Beinbergen in Polen*, PBF X/2, 1984.

³ K. Pászthory, *Der bronzezeitliche Arm- und Beinschmuck in der Schweiz*, PBF X/3, 1985.

⁴ B. Schmid-Sikimič, *Der Arm- und Beinschmuck der Hallstattzeit in der Schweiz*, PBF X/5, 1996.

Obok stanu badań, wprowadzenie zawiera również omówienie zasad klasyfikacji oraz ogólny zarys podziału z zaznaczeniem, że wszystkie uwzględnione w pracy zabytki analizowane były w zakresie funkcji użytkowej, występowania w czasie i rozprzestrzenienia w sensie terytorialnym, a także ewentualnej przynależności kulturowej w obrębie strefy karpacko-dunajskiej. Przy każdej wyróżnionej grupie ozdób zamieszczone zostały również informacje dotyczące zasięgu rozprzestrzenienia danej grupy poza obszarem Rumunii.

Najobszerniejszą część pracy stanowi katalog materiałów, w którym przedstawionych zostało w sumie 2466 kompletnych i fragmentarycznie zachowanych egzemplarzy zabytków. Zawarta w tej części pracy klasyfikacja została przeprowadzona w oparciu o takie cechy jak: forma ozdoby, przekrój, kształt, wielkość, sposób ukształtowania zakończeń oraz obecność lub brak ornamentu. Na podstawie formy autor wyróżnił dwa podstawowe rodzaje ozdób: spiralne i obręczowe, w ramach, których mieszczą się poszczególne typy i warianty. Zarówno w przypadku form spiralnych, jak i obręczowych, w pierwszej kolejności omówione zostały egzemplarze miedziane, a następnie brązowe.

Jako pierwsze w katalogu sklasyfikowane zostały ozdoby spiralne. Ze względu na przekrój wydzielono kilka typów spirali, do których należą formy z drutu, cienkiej sztaby oraz taśmowate z podłużnymi żeberkami albo bruzdami i różnorodnie ukształtowanymi końcami: prostymi, zwężonymi, liściowato rozszerzonymi, tordowanymi i zwiniętymi w tarczki spiralne.

Do ozdób spiralnych autor zaklasyfikował również typ określaný jako spirale z osłonkami. W literaturze, jak podaje, ta grupa ozdób występuje pod różnymi nazwami: naramienników, bransolet ze spiralami, bransolet z przeciwlegle ustawionymi spiralami na końcach, spirali z asymetrycznymi tarczkami i wreszcie spirali na rękę z osłonkami. W omawianej pracy autor używa określenia spirali z osłonkami.

Omawiana grupa zasadniczo zaliczana jest do ozdób, chociaż ich funkcja użytkowa nadal jest przedmiotem sporów i budzi liczne wątpliwości. Autor przytacza kilka różnych teorii dotyczących sposobu użytkowania tych form. Z uwagi na fakt, że zabytki te najczęściej spotykane były w skarbach z bronią, przypuszcza się, że mogły spełniać jakąś funkcję militarną, np., że mogły być wykorzystywane do ochrony rąk w czasie walki. Z drugiej strony pod względem formy, ornamentu i wielkości są bardzo zbliżone do innych ozdób spiralnych. Możliwe również, że spirale z osłonkami miały po prostu charakter wielofunkcyjny. Ze względu na to,

że nie są spotykane w grobach szkieletowych, trudno jest to jednoznacznie stwierdzić przy obecnym stanie badań.

Klasyfikacja spirali z osłonką oparta została w omawianej pracy na dwóch kryteriach: występowaniu charakterystycznego guzka w środku większej spirali oraz obecności lub braku ornamentu. Wyróżnione zostały dwa podstawowe typy spirali: nie ornamentowane bez guzka w środku większej spirali i ornamentowane z guzkiem, oraz ich warianty wydzielone na podstawie uformowania tarczki spiralnej.

W dalszej części katalogu przedstawiony został podział ozdób obręczowych. Przy klasyfikowaniu tej grupy autor zwracał uwagę przede wszystkim na takie cechy, jak przekrój, kształt i wielkość ozdoby. W dalszej kolejności rozpatrywał sposób ukształtowania i ustawienia względem siebie końców oraz elementy zdobnicze. Poszczególne typy wydzielone zostały głównie na podstawie przekroju, który może być: okrągły, owalny, czworokątny, pięciokątny, sześciokątny, ośmiokątny, prostokątny, rombówaty, płasko-wypukły, D-kształtny i daszkowaty. Pod względem kształtu obręcze są: okrągłe, owalne, C-kształtne albo o zarysie siodłowatym. Ze względu na wielkość oraz wagę egzemplarze klasyfikowane były odpowiednio jako ozdoby rąk bądź nóg. Poszczególne warianty wyróżnionych typów ozdób obręczowych autor wydzielał na podstawie kształtu, sposobu uformowania zakończeń oraz obecności lub braku ornamentu.

Przy jednym z wydzielonych typów, który reprezentują okrągłe bransolety o przekroju okrągłym z końcami prostymi, lekko zaokrąglonymi lub silnie zwężonymi, autor przeprowadził szczegółową analizę w zakresie różnicowania ornamentyki. Przedstawione w pracy zestawienie tabelaryczne prezentuje stopień natężenia i zmienność poszczególnych wątków ornamentacyjnych na ozdobach pochodzących z kilku wybranych skarbów datowanych na fazy B D i Ha A1. Autor uważa, że właśnie na przełomie obu tych faz miało miejsce przemieszczenie się głównych ośrodków produkcyjnych, z których pochodzą ozdoby omawianego typu. W fazie B D koliste bransolety o przekroju okrągłym zdobione najczęściej kreskami poprzecznymi lub ukośnymi w różnych układach koncentrowały się przede wszystkim w północnej i zachodniej części Siedmiogrodu, natomiast w fazie Ha A1 ich skupiska zauważa się jedynie w centralnej części Siedmiogrodu.

Klasyfikacja materiału zawarta w omawianej pracy ma charakter bardzo szczegółowy. Na podstawie ogólnych kryteriów, takich jak forma ozdoby i przekrój, wyróżnione zostały poszczególne rodzaje i typy ozdób. Dalszy podział autor oparł na indywidu-

alnie dobieranych do każdego typu kryteriach. W niektórych wypadkach był to kształt albo sposób ukształtowania zakończeń ozdoby, w zależności od stopnia zróżnicowania danego typu, a w innych występowanie lub brak ornamentyki. Każdy wyróżniony typ autor omówił bardzo szczegółowo, zwracając uwagę m.in. na kontekst występowania, liczbę znalezionych egzemplarzy, chronologię i zasięg rozprzestrzenienia na obszarze Rumunii. Dużo uwagi poświęcił funkcji użytkowej analizowanych zabytków. Wydzielone typy rozpatrywane były również w aspekcie ewentualnej przynależności do określonych jednostek kulturowych w strefie karpacko-dunajskiej. Poruszenie tej kwestii znacznie wzbogaca omawianą pracę, której podstawą jest przede wszystkim podział klasyfikacyjny.

Pewnym mankamentem pracy jest to, że przy analizowaniu tak licznej i zarazem zróżnicowanej ty-

pologicznie grupy materiału, jak prezentowana w omawianej pracy, autor nie skorzystał z przedstawienia klasyfikacji w formie bardziej schematycznej, np. tabeli, która jest znacznie bardziej przejrzysta aniżeli forma opisowa. W pracy brakuje również całościowego zestawienia i porównania wszystkich wyróżnionych typów i wariantów, które mogłyby zobrazować ogólną zmienność formy ozdób w poszczególnych okresach EB i HA.

Praca M. Petrescu-Dîmbovița, na tle wcześniejszych publikacji, omawianych przez niego w części dotyczącej stanu badań, wyróżnia się przede wszystkim szerokim zakresem tematycznym. Autor zebrał i poddał szczegółowej analizie praktycznie cały zbiór ozdób rąk i nóg z eneolitu, epoki brązu i okresu hal-sztackiego z terenu Rumunii.

Aneta Buchner

Adres autora:

Aneta Buchner
Instytut Archeologii
Uniwersytetu Wrocławskiego
ul. Szewska 48
50-139 Wrocław